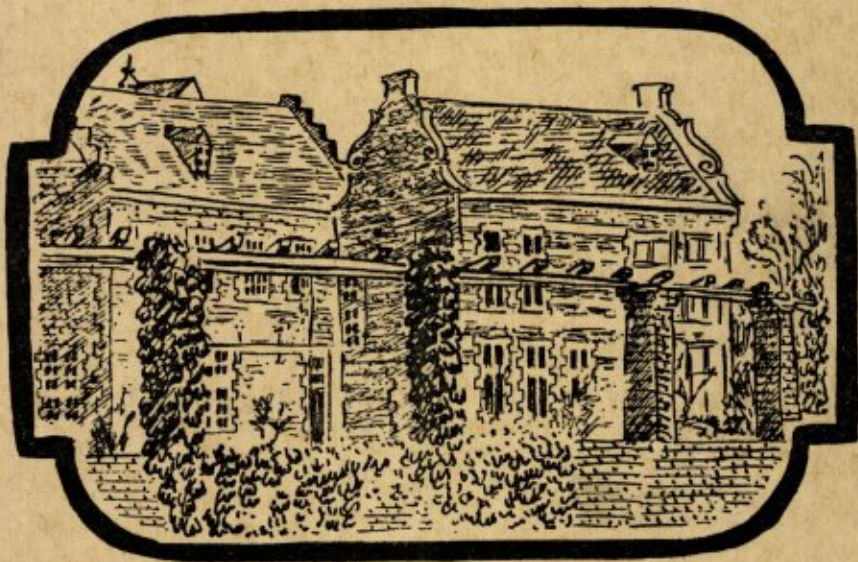

NATUUR- HISTORISCH MAANDBLAD

ORGAAN VAN HET
NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

HOTEL - RESTAURANT

BELLEVUE

VAALS

TELEF. K 4454-234

HOOGST GELEGEN HOTEL IN NEDERLAND

MODERN COMFORT

ATELIER VOOR HET

PREPAREREN

VAN

VOGELS EN ZOOGDIEREN

VERZAMELINGEN VOOR
SCHOOL EN HUIS

LEPIDOPTEREN
COLEOPTEREN
MINERALEN
GESTEENTEN

FOSSIELEN
MOLLUSKEN
EMBRYONEN
SPIRITUSPREPARATEN

PREPARATEURSGEREEDSCHAPPEN
GLASOGEN - INSECTENSPELDEN

D. J. KIENJET

HOOLSTRAAT 8 BEEK (LIMBURG)

VERKOOP
VAN ALLE SOORTEN
OPGEZETTE DIEREN
VOOR SCHOLEN, MUSEA enz.

JO BOUTEN

★

NATUUR HIST. INRICHTING
GENOOYERLAAN C 307 - VELDEN

VACANT

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts, Echt, Dr W. Minis-van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht, C. Willemse, arts te Eygelshoven, P. J. van Nieuwenhoven, Bataviaplantsoen 7, Maastricht.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht.

Alle voor de redactie bestemde stukken te zenden aan de laatst-vermelde redacteur, P. J. van Nieuwenhoven. Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 7.50 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0.75, voor leden f 0.50. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Jaarvergadering te Vaals, p. 37. — Aankondiging van de maandvergaderingen, p. 38. — Aankondiging van een Regionale vergadering, p. 38. — Nieuwe leden, p. 38. — De Natuur in, p. 38. — Mededeling van de Redactie, p. 38. — Verslag van de Regionale vergadering te Venlo op Dinsdag 10 Maart 1953, p. 38. — Verslag van de Regionale vergadering te Weert op Woensdag 18 Maart 1953, p. 38. — Comité voor Vogelbescherming uit het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, p. 39. — M. Mommers. Een Eidereend in het Zuiden, p. 40. — J. H. H. de Haan. Recente gegevens betreffende het in de omgeving van Weert op de trek voorkomen van Visarenden, p. 41. — F. H. W. Rondagh. Verslag over 1948, 1949, 1950, 1951 en 1952 van het Ringstation „Maastricht en omstreken, p. 48.

Jaarvergadering te Vaals

OP ZONDAG 17 MEI 1953 IN HOTEL RESTAURANT BELLEVUE
AANVANG 11.30 UUR.

AGENDA:

1. Opening door de voorzitter.
2. Jaarverslag van de secretaris.
3. Jaarverslag van de penningmeester.
4. Verslag van de kascommissie over 1952.
5. Benoeming van de kascommissie over 1953.
6. Jaarverslag van de hoofdredactrice van het Maandblad.
7. Bestuursverkiezing:
Aan de beurt van aftreden zijn de heren: F. H. van Rummelen en J. van Boven.
Beiden zijn onmiddellijk herkiesbaar.
9. Benoeming in verband met het bedanken van Mevrouw Minis als hoofdredactrice.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

P. J. VAN NIEUWENHOVEN,
secretaris.

Men kan reizen per L.T.M.-bus. Vertrek bus van station Maastricht om 10.30 uur. Van station Heerlen om 11 uur.

Na de vergadering is er gelegenheid in het restaurant te eten. (f 2.75 — 3.75).

's Middags wordt een geologisch-botanische excursie gehouden naar het Geuldal bij Moresnet, onder leiding van de heer G. J. H. Pelt te Vaals. Er vertrekt een extra bus om 14.00 uur van hotel Bellevue naar La Calamine. Van hier wandelt men over het prachtige bergslot Emmaburg en de ruïne Schimper langs de Geul (zeer rijke zinkflora) naar de kapel van Moresnet (wandeling van 2 à 3 uur). Hier stapt men weer in de extra bus, die aansluiting zal geven op de L.T.M.-bussen van 19.00 uur naar Heerlen, en van 19.35 uur naar Maastricht. Prijs van de bus f 1.— retour. Denk aan pas of bewijs v. Ned. schap. Niet meer dan f 10,— over de grens brengen. Aan de douane moet een alphabethische lijst van deelnemers worden overgelegd. Men geve zich dus tijd op aan het Museum, telefoon K 4400, 4174.

**AANKONDIGING
VAN DE MAANDVERGADERINGEN**

In verband met de jaarvergadering te Vaals vervalt de maandvergadering te Maastricht.

De maandvergadering te Heerlen vindt normaal plaats op *Woensdag 13 Mei*, om 19.00 uur in de R.K.H.B.S.

**AANKONDIGING
VAN EEN REGIONALE VERGADERING**

te Venlo op *Donderdag 7 Mei* om 19.30 uur in 't Popezaaltje in de Mercatorstraat.

Dr Dijkstra uit Heerlen zal hier spreken over: „Soortbastaardering en enkele interessante havikskruiden”.

Zijn causerie zal met levend materiaal worden toegelicht.

NIEUWE LEDEN.

L. A. Huygens, Stokstraat 15, Maastricht.
L. H. Claessens, Melcherstraat 7, Schaesberg.

DE NATUUR IN.

Zaterdag 9 Mei. Excursie naar Hopel (aan het millioenenlijntje).

Trein vertrek uit Maastricht 13.45 uur. Overstappen in Heerlen.

Uit Heerlen om 14.22 uur. Men neme retour Hopel. Vertrekpunt halte Hopel aan het millioenenlijntje om 14.30 uur.

Zaterdag 30 Mei. Excursie naar de Bemelerberg van uit Houthem.

Vertrekpunt station Houthem om 15 uur.

Trein vertrekt 14.15 uur uit Maastricht,
14.30 uur uit Heerlen.

MEDEDELING VAN DE REDACTIE.

De verslagen van de vergaderingen van Maart, van Maastricht en Heerlen, verschijnen in het volgend nummer.

**VERSLAG VAN DE REGIONALE VERGADERING
TE VENLO OP DINSDAG 10 MAART 1953.**

Voor een veertigtal leden van de Vrienden der Natuur en van het Natuurhistorisch Genootschap sprak de heer van Nieuwenhoven over Vleermuizen. Aan de hand van een collectie lantaarnplaatjes, hem beschikbaar gesteld namens Dr L. Bels, besprak hij enige aspecten van de physiologie van deze interessante zoogdieren. Hierna vermeldde hij enige uitkomsten van het ringonderzoek bij deze dieren, beschreven door Dr L. Bels in de Publicaties no. V van het Genootschap. Tot slot noemde hij het probleem van de wisseling in de populatie van een grot gedurende dezelfde winter. Dr Bels wil deze toeschrijven aan de voortdurende uitwisseling van vleermuizen van een grot met andere overwinteringsplaatsen, buiten de groeven gelegen. Hiertegen stelt Dr de Wilde uit Amsterdam als oorzaak de grote „zoekfout”. Veel dieren worden bij het vangen over het hoofd gezien. Nu ontwaken de dieren tijdens de winter verschillende malen. Na verplaatsing gaan de niet-geringe exemplaren op plaatsen zitten, waar ze later wél gevonden worden. Over dit probleem worden jaarlijks in Maastricht nog nieuwe onderzoekingen gedaan. Definitieve uitkomsten kunnen uiteraard nog niet gegeven worden. Dokter Willemse sloot als voorzitter de vergadering, de hoop uitsprekend, dat deze bijeenkomsten de band tussen Noord- en Zuid-Limburg zouden versterken.

**VERSLAG VAN DE REGIONALE VERGADERING
TE WEERT OP WOENSDAG 18 MAART 1953.**

In het openingswoord constateerde de voorzitter, dokter Willemse, dat een regionale vergadering in Weert, gezien de grote opkomst van 40 belangstellenden, zeer gewaardeerd werd en deelde mede, dat het de bedoeling is, ieder jaar in Weert zulk een vergadering te houden.

Hierna kreeg Dr A. A. Thiadens, directeur van het Geologisch Bureau te Heerlen, het woord voor zijn inleiding over „De geologische geschiedenis van de Maas”. Aan deze interessante inleiding ontleen wij het volgende:

De geologische geschiedenis van een rivier

wordt afgeleid uit de sporen, die zij achterlaat. Deze sporen zijn o.m. grind en zand.

Door het verval ontstaat een stroming, die gesteente meevoert en de bodem van de rivier afslijpt (eroderen). Het gesteente wordt verder benedenloops getransporteerd en op een bepaald punt, wanneer de stroom niet krachtig genoeg meer is, neergeslagen (sedimenteren); eerst het grofste en zwaarste gesteente, vervolgens het grind en het zand.

Bij hoog water en overstroming vindt sedimentatie plaats in de uiterwaarden. Het zwaarste materiaal slaat niet ver van de bedding neer en vormt aldus een natuurlijk dijkje (oeverwal).

Ook met nog andere eigenschappen van de rivieren wordt bij de geologie rekening gehouden. Spreker noemde o.m. het slingeren (meanderen). Gerekend over miljoenen jaren wijzigen rivieren al slingerend hun loop. Zijrivieren voeren op het punt van samenkomst met de hoofd-rivier gesteente aan (puinkegel), waardoor soms een delta ontstaat, die de hoofd-rivier soms van richting doet veranderen. Voorts huldigt men bij de geologie het principe van het actualisme, waarbij aangenomen wordt, dat de natuurwetten vroeger en thans hetzelfde waren.

Uit de samenstelling van het Maasgrind is afgeleid, dat de Maas vroeger de Vogezen en de Jura tot achterland had. In de rivier werd grind gevonden, dat alleen maar in het Jura-gebergte wordt aangetroffen. Thans wordt grind aangevoerd uit de Ardennen. Door erosie in de bovenloop, waarbij de bedding van de rivier steeds dieper wordt, werden in de loop der eeuwen steeds andere steenlagen blootgelegd, waaruit verklaarbaar is, dat de Maas steeds ander gesteente heeft gesedimenteerd.

Als tijdsometers zijn voor de geologie fossielen van zeer groot belang. Deze worden echter in de Maas zeer weinig gevonden. Een uitzondering vormt de klei van Tegelen. Bepaling van tijdperken kan echter toch geschieden door onderzoek van de gevonden zanden op hun mineralen-inhoud, waardoor het mogelijk wordt een reconstructie te maken van het uit het achterland aangevoerde gesteente.

Afgaande op de sporen, die achtergelaten werden, kon b.v. worden nagegaan, dat de Maas in de Günz-periode van de ijstijd ten Zuid-Oosten van de lijn Maastricht-Heerlen haar stroomgebied had en dat de rivier zich toen ergens ten Oosten van de lijn Heerlen-Roermond met de

Rijn verenigde. Uit ontleding van zanden is o.m. gebleken, dat Weert eens tot het stroomgebied van de Rijn behoorde en de Maas in deze plaats pas in de Mindel-periode van de ijstijd door-drong.

Ook het achterland is van belang als tijds-meter. Uit de studie van het verloop van de gletschers, die keileem achterlieten en verstoorde steenmassa's voortstuwden, put de geoloog nauwkeurige gegevens.

Aan de hand van duidelijke kaarten gaf Dr Thiadens een overzicht van de loop van de Maas gedurende de verschillende ijstijdperken.

Dokter Willemse dankte spreker voor zijn zeer interessante inleiding en achtte het contact tussen Noord- en Zuid-Limburg van groot belang. Gestreefd dient te worden naar het houden van lezingen over eigen streek.

Mr S. Smeets, voorzitter van de kring „Vrienden der Natuur, Weert en Omstreken", afdeling van het Natuurhistorisch Genootschap, dankte de spreker en de voorzitter voor het initiatief om in Weert een regionale vergadering te houden. Hij sprak de hoop uit dat volgende regionale vergaderingen in Weert even goed bezocht en even interessant zouden zijn.

COMITE VOOR VOGELBESCHERMING UIT HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Van verschillende kanten bereikte ons de laatste tijd de vraag of het mogelijk is lid te worden van ons Comité, en zo ja welke voorwaarden hieraan zijn verbonden.

In overleg met het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg heeft ons Comité besloten, om degene die lid van ons Comité wil worden en daadwerkelijk wil medewerken aan het doel, dat wij nastreven, hiertoe de gelegenheid te geven.

Alleen dan echter kan men zich als lid van het Comité voor Vogelbescherming opgeven, indien men lid is van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Zij, die lid wensen te worden, kunnen zich wenden tot de Secretaris van het Comité voor Vogelbescherming, Statensingel 164a, Maastricht.

Omtrent het doel, dat het Comité voor Vogelbescherming zich voor ogen stelt, zij nog het volgende medegedeeld:

Op de allereerste plaats is dat vogelbescherming in de ruimste zin van het woord. Het Comité tracht dit te bereiken door het propageren van de vogelbeschermingsgedachte onder alle lagen van de bevolking, vooral daar, waar hiervoor geen of weinig belangstelling bestaat, en verder door het geven van voorlichting over alle kwesties betreffende vogelbescherming.

EEN EIDEREEND IN HET ZUIDEN.

door M. MOMMERS, Heer

Bij een bezoek op 22 November 1950 aan de z.g. „Vale Griend” te Oost-Eysden had ik het geluk er een voor het „binnenland” zeer zeldzame gast aan te treffen: de eidereend, een Noordelijke duikeend, sedert 1906 in ons land als broedvogel bekend van de eilanden Vlieland en Terschelling, daarna ook van Texel en andere plaatsen. Zoals bekend is deze vogel voor verschillende Noordelijke kustgebieden van grote betekenis als leverancier van het kostbare eiderdons.

Zowel de grootte (men spreekt — ten onrechte — wel eens van eidergans) als de typische vorm en bevedering van de snavel maakten de herkenning al heel gemakkelijk. Het was een mannelijk exemplaar in overgangskleed en miste dus de scherpe wit-zwart contrasten van het prachtkleed (bovenzijde sneeuwwit, een brede baan boven 't oog, vleugelspitsen, buik en staart diepzwart). Maar ook nu was er nog voldoende schakering: door 't oog een geelbruine streep, sterk afstekend tegen de zeer donkere wang, wat witte vlekjes op rug en vleugelboeg en op-

EIDEREEND ♂ IN OVERGANGSKLEED.
(Naar van Oort: Ornithologia Neerlandica).

vallend wit-zwart gevlekte bovenborst, hetgeen vooral duidelijk uitkwam als de vogel zich met het bovenlichaam uit het water omhoog hief, iets waar hij nogal genoeg in scheen te vinden, daar hij het om de zoveel minuten deed.

Een grote vlek aan weerszijden van de stuit was duidelijk lichter gekleurd dan de rest van de onderkant, de staart donker en onder 't zwemmen schuin omhoog, de snavel groengeel met lichtere nagel.

Ik trof de vogel zwemmend aan op de z.g. „kleine” plas. Hij was buitengewoon mak en liet zich bijna een kwartier lang van op 20 m afstand bekijken, een buitenkansje, dat o.a. veroorloofde alle aandacht te schenken aan de eigenaardige, geleidelijk in 't voorhoofd overgaande snavel en zijn typische bevedering. Deze loopt n.l. in een scherpe hoek over de snavelrug naar voren, terwijl de bevedering aan de zij-kanten van de snavel, eveneens in een scherpe hoek tot onder de neusgaten reikt. (Zie de fig.).

Toen ik al te dicht naderde vond mijn gast het toch maar beter op de wieden te gaan. Hij beschreef een grote boog en streek een heel eind stroomopwaarts neer op de hoge, snelstromende Maas. Daar spoedde ik mij zelf ook zo vlug mogelijk naar toe en zag hem snel stroomafwaarts langs de kant in mijn richting komen drijven. Even voor hij bij me was, keerde hij zich echter om en na snel watertrappen tegen de stroom in, ging hij omhoog en streek even daarna neer op de „grote” plas. Ook hier liet hij zich geruime tijd van dichtbij bekijken. 't Lukte me zelfs aanvankelijk niet door 't gooien met steentjes, kluitjes grond e.d. hem weer omhoog te krijgen. Ten slotte werd hij mijn gedoe echter toch moe en zwenkte hij weer over naar de kleine plas. Duiken heb ik hem al die tijd slechts één keer zien doen. Was 't water hem te ondiep of had deze echte zeevogel een uitgesproken afkeer van duiken in zoet water?

Drie dagen later bezoek ik het terrein weer. De eidereend is er nog. Maar wat is zijn gedrag nu totaal anders! Hij is bepaald schuw en houdt zich meer onder water op dan er boven. Wordt hij er nu toe gedwongen door de honger, wat misschien bij mijn eerste bezoek nog niet 't geval was? Bij elke duik blijft hij langer dan een minuut onder. Drie controles wijzen uit 1 min. 32 sec., 1 min. 53 sec., 1 min. 40 sec. Telkens komt hij een heel eind verder weer boven. Het duiken gaat vaak hoorbaar; 't bovenkomen

steeds onhoorbaar. Geen enkele maal heeft hij enig geluid laten horen.

Bij mijn derde bezoek op 29 Nov. is de vogel verdwenen. Waarheen? Er is alle grond voor het vermoeden, dat zulke echte zeevogels, indien ze door een ongelukkig toeval zo ver van hun natuurlijk element verzeild raken, vrij spoedig door gebrek aan geschikt voedsel zullen omkomen. Zal dat ook zijn lot geweest zijn?

Recente gegevens betreffende het in de omgeving van Weert op de trek voorkomen van

VISARENDE

Pandion haliaetus haliaetus (L)

door

J. H. H. DE HAAN

De visarend is wel een der meest markante roofvogels, die vrijwel geregeld in voor- en na-jaar de omgeving van Weert op de trek bezoeken.

Daar hij voor voedsel aan vis gebonden is, wordt hij evenals de slangenarend tot de „specialisten” onder de roofvogels gerekend en mede door de aanwezigheid van een keerteen, welke hem het vangen en het vasthouden van de prooi vergemakkelijkt, neemt hij in de systematiek der Falconidae een speciale plaats in.

De visarend is een ware cosmopoliet, die over drie rassen verdeeld, met slechts geringe afwijking in kleur en grootte, nagenoeg alle werelddelen bewoont.

De Europese vorm broedt in Europa in hoofdzaak in het Noord-Oosten van dit wereldddeel, zodat hij in het Zuidelijk deel van de Balkan, Italië, Frankrijk, België, Engeland, Nederland, Denemarken en Zwitserland als broedvogel ontbreekt, echter wel weer in Spanje en op de eilanden in de Middellandse Zee als zodanig wordt aangetroffen. De voor ons meest dichtbij gelegen broedplaatsen bevinden zich in Duitsland, waar hij volgens Niethammer geregeld in Oost- en Westpruisen, Pommeren, Mecklenburg en Brandenburg broedvogel is.

Deze visarenden hebben hun winterkwartier in Zuid-Azië en in Afrika. Ze bereiken deze gebieden langs twee wegen. Voor wat de Oostelijke populatie betreft langs de Adriatische Zee, terwijl de Westelijke populatie haar weg over de West-Europese landen via Spanje zoekt.

Aangaande de in Nederland waargenomen

VISAREND IN JEUGDKLEED.

Weert, September 1946. Praep. foto De Haan.

visarenden beschikken we over minstens een vijftal vondsten van geringde vogels, die alle van Zweedse afkomst waren t. w.

Hollandsdiep — 2 Sept. 1942 — *Limosa* Jrg. 20, p. 183
Oirschot — Sept. 1942 — idem
Smilde (Dr.) — 15 Aug. 1947 — *Limosa* Jrg. 23, p. 365
Biervliet — 30 Aug. 1947 — *Ardea* Jrg. 38, p. 81
Venlo — ± 20 Sept. 1949 — *Limosa* Jrg. 23, p. 365

Terugmeldingen van in Zweden geringde visarenden zijn ook nog bekend uit Denemarken, België, Frankrijk en Spanje, zodat dus o.m. de Westelijke trekroute voor de Zweedse visarenden door het ring-experiment onwederlegbaar is aangetoond.

Ook van andere roofvogelsoorten, die hier doortrekken, zijn exemplaren uit Zweden afkomstig en ik zou in dit verband hier nog een sperwer, *Accipiter nisus nisus* (L.), willen memoreren, die op 23 April 1951 met gebroken vleugel op het landgoed „Het Kruis” te Nederweert werd aangetroffen en die aan de gekwetste vleugel bij de breuk was voorzien van een aluminium plaatje, dat als opschrift droeg: S. V. Jägare Förbundet, Sweden Nr. 15685. Naar

mij de Heer Nils H. Höglund te Bergvik (Zw.) mededeelde, betrof het hier een op 14 Juli 1948 te Strömsund, in Noordelijk Jämtland op de 64ste breedtegraad als nestjong gemerkte vogel. Er zijn in de loop der laatste jaren nog enige ringresultaten bekend geworden betreffende Zweedse sperwers, die in Nederland werden aangetroffen.

Van de waarnemingen, die omtrent het voorkomen van visarenden op de trek in de omgeving van Weert gedurende de laatste jaren zijn gedaan, laat ik hier een opsomming volgen, die ten dele gebaseerd is op eigen observaties, voor het merendeel aan de Baanen te Nederweert en op het vennencomplex op en nabij de terreinen van de Kempense Zinkmaatschappij te Dorplein-Budel; verder is ze ontleend aan mededelingen van de Heer van Nie te Aalst, alsmede aan opgaven, welke ik in de literatuur, in hoofdzaak in Ardea en Limosa, vermeld vond.

Ik ben uitgegaan van de najaarstrek 1945, daar het hier in de oorlogsjaren dikwijls niet mogelijk was waarnemingen te verrichten.

Vóór 1940 gold de visarend vóór ons land bepaald als zeldzaam, zodat Dr G. J. van Oordt en J. Verwey in „Voorkomen en trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten” in 1925 vermelden: „Tegenwoordig blijkbaar aanmerkelijk zeldzamer dan vóór 1908”, terwijl ook Hens hem in zijn „Avifauna” (1926) voor Limburg als zeldzaam vermeldt.

Het wil mij voorkomen, dat de vrij plotse-linge vermeerdering van het aantal gedane waarnemingen, die ook elders in ons land, o.a. nabij de visvijvers op de Veluwe, valt te constateren, voor een groot deel te wijten is aan de door de oorlogsomstandigheden bij onze oosterburen zo ongeveer tot 1951 opgeborgten jachtgeweren.

Thans ziet echter de toekomst voor deze prachtige vogels er weer heel wat minder rooskleurig uit. Volgens de laatste gegevens, welke ik aantrof in het zo juist verschenen werk van O. Uttendörfer: „Neue Ergebnisse über die Ernährung der Greifvögel und Eulen” wordt zelfs het voortbestaan van de visarend als broedvogel in Duitsland min of meer bedreigd. Zo telde b.v. een bepaald gebied in Pommeren in 1930 14, in 1937 nog slechts 4 broedparen. Uttendörfer zegt daaromtrent: „Schuld daran, ist der starke Abschuss, dem der Fischadler, ausgesetzt ist, wenn er auf seinem Herbstzug

„Fischteiche besucht. So wurden 1924 bei Celle „14, an einem Mecklenburgischen, Teichgebiet „jährlich etwa 20 abgeschossen oder gefangen. „Nach Berndt (1951) werden allein in den „südöstlichen Viertel von Niedersachsen alljährlich schätzungsweise 50 Fischadler getötet!”

Veel sympathieker is daartegenover de houding van onze Nederlandse visvijver-bezitters, die ondanks het bezoek van visarenden aan hun visvijvers voor deze dieren een grote gastvrijheid tentoonspreiden.

De voorjaarswaarnemingen, zoals die hier vermeld worden, liggen allen na 31 Maart. Ik wil er nog op wijzen, dat Horst Siewert in „Zur Brutbiologie des Fischadlers” ten aanzien van de aankomstdatum van de visarend in het broedgebied in de Mark Brandenburg vermeldt, dat deze met grote regelmatigheid in de laatste dagen van Maart of bij uitgesproken ongunstige weerstoestand na een strenge winter in de eerste dagen van April plaats heeft. Horst Siewert tekent daarbij aan, dat de voorjaarstrek in Oost-Pruisen in April en begin Mei valt, „so handelt „es sich bei den zulätzt ziehenden wohl um „nordische Brutvögel, die auf dem Zuge noch „in Deutschland verweilen, bis auch in ihrem „Brutgebiet die Seen und Flüsse eisfrei geworden sind”.

Ook hieruit zou men dus moeten besluiten, dat het broedgebied van de hier in de tweede helft van April en zelfs later doortrekkende visarenden in de meer Noordelijker regionen gelegen is.

We zien ze hier bijna steeds alleen doortrekken, hoewel vooral in het najaar samenscholingen bij visvijvers voorkomen. Het paartje vormt zich eerst bij het nest, dat meestal in hoge boomtoppen gebouwd wordt. Door het soms jaar op jaar aanslepen van veel materiaal kan zulk een nest grote afmetingen aannemen.

Voorjaarswaarnemingen	Najaarswaarnemingen
1945	7 Sept.—ong. 15 Oct. '45 2 ex. Beuven nabij Someren (Ardea Jrg. 34, pag. 385).
1946	September '46 1 ex. Weert-Swartbroek. 1 Sept. '46 1 ex. Beuven nabij Someren (Van Nie). 2 Sept. '46 1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Van Nie).

1947

- 18 April '47
1 ex. Dorplein-Budel.
15 Mei '47
1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Ardea jrg. 38, p. 81).
1 Juni '47
1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Ardea jrg. 38, p. 81).

1948

- 11 April '48
1 ex. Sarsven-Baanen, Nederweert.
18 Mei '48
1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Ardea jrg. 40, p. 86).

1949

- 2 April '49
1 ex. Leende-Heeze (N.B.) (Van Nie).
18 April '49
1 ex. Baanen-Nederweert.

1950

- 13 April 1950
1 ex. Beuven nabij Someren (Ardea jrg. 40, pag. 86).
16 April 1950
1 ex. Visvijvers, Valkenswaard (Van Nie).

1951

- 20 April '51
1 ex. Baanen-Nederweert.

- 13 Aug. '47
1 ex. Visvijvers Valkenswaard en 1 ex. aldaar doodgevonden (Van Nie).
17 Aug. '47
1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Ardea jrg. 38, p. 81).
24 Sept. '47
2 ex. Visvijvers Valkenswaard (Ardea jrg. 38, p. 81).
1 ex. Weert-Altweertheide levend gevangen ♀ juv.

- 10 Sept. '49
2 ex. Visvijvers Valkenswaard (Van Nie).
1 ex. Beuven nabij Someren (Van Nie).
Omstreeks 20 Sept. '49
1 ex. Venlo (Limosa jrg. 23, pag. 365).
2 Oct. '49
1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Van Nie).
1 ex. Beuven nabij Someren (Van Nie).
13 Oct. '49
Minstens 6 stuks, waarvan eens 5 tegelijk gezien. Visvijvers Valkenswaard (Van Nie, Limosa jrg. 22, p. 386).
14 Oct. '49
3 ex. Visvijvers, Valkenswaard (Van Nie, Limosa jrg. 22, p. 386).

- 16 Sept. '50 en later
1 ex. Baanen, Nederweert. September 1950
In de buurt van Maeseyck (B) twee ex. geschoten.
1 te Eelen - 1 te Ophoven.

- 17 Aug. '51 en later
2 ex. Visvijvers, Valkenswaard (Limosa Jrg. 24, pag. 105).
2 Sept. '51
1 ex. Dorplein-Budel.
25 Sept. '51
1 ex. Baanen-Nederweert.
10 Oct. '51
1 ex. over Valkenswaard (Van Nie).

1952

- 5 April '52
1 ex. Baanen-Nederweert.
6 April '52
1 ex. Visvijvers Valkenswaard (Limosa Jrg. 25, pag. 160).

1953

- 4 April '53
2 ex. Visvijvers, Valkenswaard (Van Nie).
12 April '53
1 ex. Beuven, Someren (Van Nie).
2 ex. Baanen-Nederweert.
18 April '53
1 ex. Roeventerpeel, Weert.

Einde Juli, Augustus en in Sept. '52 meerdere malen een exemplaar gezien. Visvijvers, Valkenswaard (Van Nie).
19 Sept. '52
1 ex. Beuven, Someren (Limosa Jrg. 25, pag. 160).

Op enige van de hier vermelde waarnemingen wil ik nog nader ingaan. Zo werd het exemplaar van 24 September 1947 te Weert-Altweertheide door een landbouwer aangetroffen, terwijl het dier op de grond zat langs een waterlozing. De vogel deed geen moeite om weg te komen en de man wist niets beters te doen, dan hem een onderdak te verschaffen. Na een dag werd hij door een passerende jager meegenomen naar Weert. Deze liet mij hieromtrent nog dezelfde dag bericht geven. Aan de visarend was niets te merken. Hij keek zeer rustig om zich heen of hij al jaar en dag aan omgang met mensen gewend was. Hij deed ook geen pogingen om te vliegen. Een daar rondlopende hond trok wel zijn aandacht. Als deze erg dicht in zijn buurt kwam zette hij zijn veren op en bleek dan ook alleszins paraat om zich zo nodig te verdedigen. Geen enkele verwonding viel te constateren, terwijl ook niets op ziekte duidde, hoogstens dat hij een der vleugels iets lager liet zakken dan normaal. Het was voor mij toen niet mogelijk om op korte termijn aan verse vis te komen en voor de veiligheid van de visarend, die reeds enkele dagen geen voedsel had gehad, achtte ik het gewenst, dat hij zo spoedig mogelijk in een milieu terecht kwam, waar men in staat was hem behoorlijk te verzorgen.

Met medewerking van de eigenaar, die wel genegen was hem aan mij af te staan, was ik in de gelegenheid, Pandion reeds 's anderendaags op transport te stellen naar Artis. Naar ik later vernam, is deze vogel daar spoedig, zonder voedsel te hebben gebruikt, gestorven.

Hij werd doorgegeven aan het Zoölogisch Museum te Amsterdam. De doodsoorzaak heeft men nimmer kunnen vaststellen. (Zie ook P. A. Hens, Avifauna der Ned. Prov. Limburg 3de aanvulling 1948).

Visarenden schijnen echter zeer moeilijk gevangenschap te verdragen. In „Die Raubvögel Europas” zegt Engelman: „Die alt eingefangenen sollen sich nie eingewöhnen, auch wenn man ihnen lebende Fische in einen Wasserbehälter hinsetzt; sie magern bald ab und gehen ohne ersichtliche Ursache ein. Nestlinge gewöhnen sich angeblich nur sehr langsam dahin”. Hieruit blijkt, dat dan toch wel uiteindelijk het lot van deze vogel bezegeld was, hoewel in de Berlijnse dierentuin Dr Heinroth erin geslaagd is een aanvankelijk door Engelman verpleegde visarend nog maandenlang in het leven te houden.

Voorals tijdens de voorjaarsstrek verblijft een visarend gewoonlijk slechts enkele ogenblikken boven een ven. Betrekkelijk zelden duurt dan zijn bezoek wat langer, wanneer hii de tijd neemt om zijn prooi in die omgeving te verorberen. Bij de najaarsstrek ligt dit vaak anders, zo o.a. in September 1950 toen een visarend meerdere dagen in Nederweert verbleef. Deze vogel zag ik voor het eerst, toen ik op 16 September 1950 de Baanen te Nederweert bezocht. Hij zat op een paaltje, dat in het water stond en was bezig met het verorberen van een vis. In dit terrein is hij ongeveer een week gebleven en daar hij na het vangen van zijn prooi steeds weer op dezelfde plaats neerstreek, bood hij mij toen volop de gelegenheid hem in zijn doen en laten gade te slaan. De weersomstandigheden waren in die dagen slecht. Harde winden woeien nagenoeg onophoudelijk uit Zuid- en Zuidwestelijke richting, terwijl de korte perioden van zonneschijn werden gevolgd door onweersachtige regenbuien. Of de slechte weerstoestand deze roofvogel al die tijd hier heeft gehouden, danwel het aantrekkelijk tafeltje-dek-je is moeilijk uit te maken, doch ik vermoed wel dat de combinatie van beide factoren daaraan niet vreemd is geweest. Immers ook elders bij visvijvers, zoals o.a. uit de bovenvermelde door de Heer van Nie verstrekte gegevens overduidelijk blijkt, en ook op de Veluwe is bij deze vogelsoort het tijdens de najaarsstrek voor kortere of langere tijd gebonden blijven aan een bepaalde visrijke omgeving meerdere malen geconstateerd. Zelfs

werden gevallen van overwintering in ons land gemeld.

Voor mijn waarnemingen stelde ik toen mijn 10 × 80 kijker in een stromijt op, waarmede ik, dank zij de enorme lichtsterkte, bij dit minder gunstige weer vrij nauwkeurig getuige kon zijn, enerzijds van het heerlijke schouwspel, dat het behendig jagen van deze vogel op vis biedt; anderzijds van de maaltijd, die ik, als van de andere zijde van een tafel, kon gadeslaan. De vogel was zeer schuw en uiterst behoedzaam, iets wat men van zijn soortgenoten wel vaker, doch niet steeds pleegt te zeggen. Ik geloof niet, dat het mogelijk was hem dichterbij dan 80 m. te naderen. Op 18 September heb ik eens zijn uithoudingsvermogen op dit punt getest. Hij merkte mij echter reeds van verre op en onderbrak onmiddellijk zijn culinaire bezigheden om mij verder geen ogenblik meer uit het oog te verliezen. Hoe dichterbij ik hem naderde, hoe verder hij zijn kop naar voren strekte om ten slotte, toen ik mij toch nog op een behoorlijke afstand bevond, met de prooi in zijn klauwen weg te vliegen. Dit geschiedde echter niet spontaan en ik kreeg de indruk dat hij zich nog enige keren moest bedenken, of het naderend gevaar zich mogelijk nog zou kunnen afwenden, alvorens hij op de wieden ging.

Toen ik op 20 September d.a.v. weer bij de Baanen kwam, had hij opnieuw een vis in zijn klauwen. Zich gestoord ziende, vloog hij op en streek neer op een stuk akkerland, waar hij het langer dan een half uur uithield, in gezelschap van een tiental kraaien, die rondom hem naar voedsel zochten, doch zich niet verstoutten de prooi, die hij al die tijd in de klauwen hield, te genaken en er trouwens ook geen belangstelling voor toonden. De visarend keek intussen angstvallig rond, en zette zijn maaltijd eerst voort, toen hij weer naar zijn oude kropplaats op de in het water staande weipaal was teruggevlogen.

De stromijt, die ik als observatiepost had uitgekozen, lag gunstig op het Zuiden, zodat de vogel, die steeds met de kop in de wind zat, mij voor mijn observatie daar de beste gelegenheid bood. Bovendien was mijn standplaats een paar meter hoger dan die van de visarend. Door de vele regens was het stro, dat er al ruim een jaar had gelegen, doornat geworden en ik moest mijn plaats delen met een aantal spinnen, in hoofdzaak wolfspinnen. Op ongeveer anderhalve meter hoogte zat nog een veldkrekkel en ook een

bruine kikker, die zich vermoedelijk hier in dit natte stro al een genoegelijke winterslaap gedroomd had, doch zich nu in deze illusie ernstig bedreigd zag.

Rondom in het akkerland zaten graspiepers, geelgorsen, groenlingen en nog enkele tapuiten, zwierven grote troepen kneuen rond en lieten overtrekkende veldleeuweriken zich horen. Op de afrastering van de weide voor me zaten enkele roodborsttapuiten. Tussen het vee trippelede een tweetal gele kwikstaarten. Zo was dan de encenering van dit tafereel, waarboven zware wolkenmassa's voortjoegen.

Als het de arend zo zoetjes aan weer nodig leek om te gaan fourageren, vloog hij eerst laag over het water op ruim een meter hoogte naar de andere zijde van de plas, steeg dan snel schuin tegen de wind op, om zich vervolgens tegen de wind in op jacht te begeven. Gewoonlijk duurde het dan niet lang of hij stond reeds te „bidden" in de lucht, met naar omlaag gestrekte poten. Vermoedelijk had hij dan reeds een vis bemerkt. Wanneer deze zich in een voor hem gunstige positie bevond, schoot hij onmiddellijk met weer aangelegde poten schuin omlaag, om zich na een kleine zwenking als om zijn aanvalspostie nog even te corrigeren, nu met naar voren gerichte klauwen in het water te storten, zodat dit hoog opspatte. De visarend verdween hierbij soms voor een moment tussen het opspattende water of zelfs onder de waterspiegel.

Als regel had hij reeds de eerste de beste keer succes. In dat geval kwam hij met de vis — steeds een voorn, die hij altijd met de kop naar voren en met beide klauwen vasthield —, weer zeer laag over het water aanvliegen om zijn oude kropplaats in te nemen. Na slechts enkele meters gevlogen te hebben, schudde de vogel telkens het water uit de veren, een manoeuvre, waarbij eerst vleugels en lichaam en onmiddellijk daarna de kop een beurt kreeg. Tweemaal nam ik waar, dat de vogel zich nog eens opnieuw tot vlak boven de waterspiegel liet zakken, eenmaal na een vergeefse, en eenmaal na een geslaagde stoot. Het dier liet toen zijn poten (waarin dus eenmaal een prooi) nog eens even door het water gaan, als om deze af te spoelen. Het op de prooi misstoten gebeurde wel eens in serie; het was er soms wel eens drie of viermaal achter elkaar naast.

Foto ontleend aan: Hans Siewert: „Zur Brutbiologie des Fischadlers", in Journal für Ornithologie, 1941.

Ook deze visarend laat blijkbaar de prooi met de rechterklauw los bij het bereiken van de bestemming.

Ik heb niet gezien, dat hij langer dan vijf minuten van zijn paal wegbleef. Eens toen hij keer op keer missloeg, gaf hij het na vijf minuten op en keerde zonder jachtbuit op zijn paal terug, om eerst twintig minuten later opnieuw ter jacht te gaan en toen ook met meer succes.

Als de visarend met de prooi kwam aanvliegen, liet hij, bij het bereiken van de paal, steeds de vis met de rechterpoot los en landde dan met deze poot op de paal. Daarbij hield hij de linkerpoot met de prooi schuin naar buiten, zodat deze hem bij het neerstrijken niet kon hinderen. Vervolgens drukte hij de vis met de linkerpoot tegen de paal. Toen dit eens ten dele mislukte en de prooi met de kop omlaag kwam te hangen, pakte hij met zijn bek de vis bij de keel, wat deze flink deed spartelen, iets wat ook Engelman bij zijn visarend in gevangenschap zo ongeveer constateerde. Daarna liet hij zijn slachtoffer met de poot los en trok de vis zo omhoog. Toen zag ik zijn linkerklauw weer omhoog gaan. Een moment keek ik onder tegen de uitgestrekte tenen, dan sloeg hij weer toe

en had nu de vis in de gewenste stand te pakken. Was in zoverre alles in orde, dan keek de visarend eerst nog eens in het rond of er van geen enkele kant gevaar dreigde; vervolgens bestudeerde hij zijn vangst, met zijn kop links en rechts draaiend. Dan stak hij zijn snavel in de ver openstaande vissenkop en nam de eerste hap. Soms nog een tweede keer. Daarna werd de onderkaak van de vis geliquideerd, waarvoor soms zichtbaar meer inspanning was vereist. De vogel nam deze daartoe in zijn bek vast en wong zijn kop dan eerst naar links en dan naar rechts, waarna het doel steeds bereikt was. Dan verhuisde er telkens weer een hapje in zijn maag. Hij bleek een fijnproever, die zijn prooi slechts in zeer kleine stukjes verorberde. Bij het doorslikken richtte hij de kop telkens op en keek nog eens vluchtig rond of alles veilig was. Alleen al voor het consumeren van de kop van de vis werd meer dan veertigmaal een stukje daarvan afgetrokken. Wanneer ik met de kijker van de kop van de vis niets meer kon onderscheiden, spartelde dit dier soms nog zo hevig, wanneer de visarend er het laatste stukje van aftrok, dat zijn vijand zich daarbij genoodzaakt zag de klauw opnieuw te verzetten. Door de nu absoluut vrijliggende keelopening trok de vogel vervolgens de ingewanden, inclusief de zwemblaas, als een witte sliert naar buiten en slokte ze achter elkaar naar binnen, door de kop op te wippen en dan telkens iets verder toe te happen. Dit in tegenstelling met hetgeen in Brehm's Tierleben, dl. 6, pag. 485 wordt vermeld: „Von der glücklich gefangnen Beute verzehrt er nur die besten Bissen, alles übrig lässt er liegen; einige von den Schuppen verschlingt er der Gewölbildung wegen, niemals aber die „Eingeweide“.

Het dier peuzelde zijn prooi helemaal op, er telkens kleine stukjes van afscheurend. Schubben vielen hierbij vrij dikwijls omlaag, hoewel deze in hoofdzaak toch mee werden opgegeven. Ook de vinnen gingen meestel dezelfde weg. Slechts tweemaal zag ik, dat een of andere substantie moedwillig, met een zeer gedecideerde kopbeweging, uit de bek werd weggeslingerd. Daar echter alles in het water terecht kwam kon ik geen prooiresten controleren. Het maal nam gewoonlijk een uur in beslag. In zo een spanne tijds kon er veel gebeuren. Dit wist de visarend ook en zijn aangeboren voorzichtigheid liet hem geen ogenblik in de steek.

Een blauwe reiger, nog in jeugdkleed, die in de buurt van de kroppaal in het water stond, had eens op een gegeven moment de vis ontdekt, die in de klauw van de arend langs het paaltje omlaag hing. Vermoedelijk die dag zelf minder gelukkig op de jacht, liet hij een welgevallig oog op de buit van de visarend vallen. Ik zag de reiger zijn lange nek stijf naar voren strekken en zo behoedzaam met afgemeten passen zonder verder enige beweging te maken op de prooi van de visarend afstevenen. De paal stak slechts zover boven het water uit, dat hij met het bovineinde ongeveer gelijk kwam met de kop van de wadende reiger. Pandion had aldra de boze opzet van Ardea doorgrond en sloeg het naderend gevaar zeer opmerkzaam gade. Om zijn bezit te verdedigen ontbrak hem blijkbaar de moed en de lust en hij wist dan ook niet beter te doen dan met zijn prooi weg te vliegen en op een ander paaltje neer te strijken om daar zijn maaltijd voort te zetten.

Ook kieviten konden soms niet nalaten wat roet in zijn eten te doen, door onophoudelijk schijnaanvallen op hem te richten. De arend hield hen dan onafgebroken in het vizier. Soms doken ze zo rakelings over hem heen, dat hij snel in elkaar dook, met gespreide vleugels. Over het algemeen toonden de vogels schrik voor hem. Toen hij eens op een paaltje in een weide zat, zag ik een houtduif vlak bij hem op de grond neerstrijken en rustig voedsel oppikkend onder hem voorbijgaan. Als hij laag over de grond of over het water vloog, stoorde zich geen andere vogel daaraan. Maar toen een blauwe kuikendief ♂ over het riet kwam aangevlogen, kwam alles in rep en roer, en gingen de watersnippen met zes en zeven stuks tegelijk de lucht in. Deze kuikendief leek wel zeer agressief. Hij stootte, vermoedelijk spelend, op een torenvalk en liet ook de visarend niet met rust. Toen de kuikendief aanviel dook de visarend haastig in elkaar. Zijn aanvaller schoot rakelings over hem heen, om op het volgende paaltje neer te strijken. Ook kwam er nog een havik, laag over de weilanden jagend, aanvliegen; hij vloog door, langs de visarend, en vervolgde zijn weg over het water van de Baanen, waar ik hem weer uit het oog verloor.

Als deze visarend zijn maal had beëindigd, toonde hij allereerst veel belangstelling voor

zijn klauwen. Deze werden van alle kanten herhaaldelijk bekeken en van eventueel daar nog aanklevende visrestjes gereinigd.

Daarna schudde hij zijn veren eens uit en ploos energiek tussen de borstveren en onder de vleugels. Of hij richtte zich op en bleef steeds met de kop in de wind, op één poot zitten. De andere, omhooggetilde, poot dekte hij dan met zijn borstveren af. Zo zat hij dan enige tijd rond te turen.

Aan de aandacht van deze vogel ontging letterlijk niets. Een ploegende landbouwer werd zo gauw als hij bij het keren van de ploeg stil stond angstvallig bekeken. Liep deze weer door, dan had de vogel er geen interesse meer voor. Overvliegende vogels werden met zijn blik gevolgd, tot ze op eerbiedige afstand waren gekomen. Tweemaal zag ik hem intens de lucht op een bepaalde plaats fixeren. Ik kon echter in beide gevallen niets constateren. Als hij op zijn kroppaal zat, dan kon ik zien hoe hij zo nu en dan zijn blik vestigde op iets wat zich onder de waterspiegel voortbewoog, waarschijnlijk een vis, die hij echter van zijn zitplaats af niet bij machte was te slaan. Voor de visvangst scheen hij zuiver gebonden te zijn aan het slaan van de prooi in stootvlucht. Een gewoonweg van de paal op de prooi stoten kwam blijkbaar niet overeen met zijn aangeboren jachtinstinct.

De rust, welke hij zich na elke maaltijd gunde, duurde ongeveer een uur. Dan werd hij weer wat onrustiger en ging zijn toilet verzorgen. Als ik hem bezig zag zijn kop langs de veren te strijken, dan wist ik, dat het ogenblik weer was aangebroken, dat hij spoedig op jacht zou gaan. Dit was bijna met de regelmatigheid van een klok zo om de twee uur.

Op grond van mijn waarnemingen meen ik te mogen concluderen, dat hij per dag vijf vissen consumeerde. De grootte der gevangen voorns bedroeg ongeveer 25 cm. Alles bij elkaar is vijf vissen voor een vogelmaag een flinke hoeveelheid. Maar vis wordt vlug verteerd en de spijsvertering werkte dan ook zichtbaar met een verrassende snelheid. Soms wel reeds weer na twintig minuten werd een kalkwitte straal in een boog weggespoten.

Zo mogen we dus aannemen, dat in de tien dagen, welke deze vogel aan de Baanen heeft vertoefd, hem ongeveer vijftig vissen ten offer zijn gevallen.

Dat er naast voorns, ook nog andere vissoorten de Baanen bewonen bleek mij op 5 April 1952, toen een visarend daar één vis van grotere afmetingen sloeg, vermoedelijk een karper. Deze vis was hem te zwaar en ik zag de bruinachtige vissenrug in de klauwen van de visarend ongeveer twintig centimeter boven het wateroppervlak uitkomen. Zo werd de vis enige meters voortgetrokken, doch daarna werd hij losgelaten.

In de literatuur worden gevallen vermeld, dat visarenden bij het slaan van zware vissen, hun klauwen zo diep in de prooi slaan, dat ze niet meer in staat zijn deze eruit te trekken. Ze worden dan door de vis onder water meegesleurd en komen daarbij om. In de vissen werden dan later nog de klauwen van de onfortuinlijke visarend teruggevonden. Maar zo een vaart liep het deze keer niet.

Weert, April 1953.

Literatuur.

- Ardea — tijdschrift Nederlandse Ornithologische Vereniging.
- J. J. Audubon — The Birds of America, New York 1946.
- Brehm's Tierleben — 4e Aufl. Bd. 6. Leipzig-Wien 1910.
- Fr. Engelman — Die Raubvögel Europas. Neudam 1928.
- C. Eijkman c.s. — De Nederlandsche Vogels, dl. II. Wageningen 1941.
- P. A. Hens — Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg, Maastricht 1926 en derde aanvulling 1948.
- O Kleinschmidt — Die Raubvögel der Heimat. Leipzig 1933.
- Limosa — tijdschrift Nederlandsche Club van Vogelkundigen.
- Fr. von Lucanus — Rätsel des Vogelzuges. Langensalza 1929.
- G. Niethammer — Handbuch der deutsche Vogelkunde. Bd. 2. Leipzig 1938.
- G. J. van Oordt en Verwey — Voorkomen en trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten. Leiden 1925.
- Horst Siewert — Zur Brutbiologie des Fischadlers. Journal für Ornithologie — Festschrift Oskar Heinroth Berlin 1941.
- O. Uttendörfer — Neue ergebnisse über die Ernährung der Greifvögel und Eulen. Ludwigsburg 1952.
- H. F. Witherby — The Handbook of British Birds. 3rd Ed. Vol. 3. London 1939.

VERSLAG OVER 1948, 1949, 1950, 1951 EN 1952
VAN HET
RINGSTATION „MAASTRICHT EN OMSTREKEN“.

door

F. H. W. RONDAGH, Maastricht

Inleiding.

Reeds vroeger (Maandblad jrg. 39, no. 3, 1950) werd medegedeeld, dat Dr G. W. A. Panhuysen in Maastricht in 1943 begon met het vangen van trekvogels ten dienste van het ringonderzoek.

In Limosa, jrg. 17, no. 1, 1944, werden de reeds over het jaar 1943 verkregen resultaten gepubliceerd, terwijl in het Natuurhistorisch Maandblad, jrg. 34, no. 11/12, 1945, de resultaten over 1944 werden opgenomen.

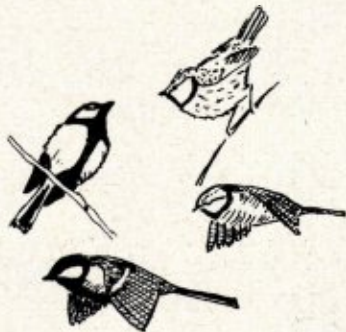

De ringstations Maastricht en Amby werden in 1945 samengevoegd en sindsdien maken beide stations praktisch één geheel uit.

In 1945 moest Dr Panhuysen zich jammer genoeg uit het werk terugtrekken. Zijn opvolger, Drs R. Kofman, nam toen de leiding over en heeft dit werk voortgezet totdat hij, in 1949, naar Haarlem vertrokken is.

Aangezien de heer E. Schoenmakers z.g. destijds reeds de leiding had over het ringstation Amby, lag het voor de hand, dat hij na vernoemd vertrek van Drs Kofman met de gehele leiding werd belast. Helaas heeft ook de heer Schoenmakers z.g. dit mooie werk niet lang kunnen voortzetten. Reeds in 1950 was men genoodzaakt — door het vroegtijdig overlijden van de heer Schoenmakers — het werk in handen te leggen van de samensteller van dit verslag.

De laatste jaren werd, evenals vóórheen van verschillende kanten grote medewerking ontvangen. Van de vogelvaarders noemen wij, voor wat Amby betreft, de heren W. en H. Hermans,

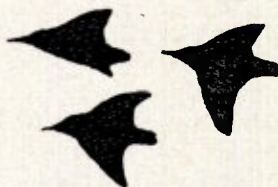

terwijl in Maastricht J. Devens, L. Schenck en J. Paulissen met hun helpers het vakwerk verrichten.

Bij het ringen werd assistentie verleend, te Amby door de heer J. Schoenmakers en te Maastricht door de heren P. Wassenberg, W. G. C. Onstenk en K. Stevens. Door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel werden, evenals vroeger, ook het laatste jaar gratis enkele honderden ringen verstrekt. Een woord van dank aan voornoemde heren en aan dit instituut is dan ook zeker op zijn plaats.

Vermeldenswaard is nog, dat de samensteller geregeld in nauw contact staat en prettig samenwerkt met de heer Taapken van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, die altijd bereid werd gevonden hem met raad en daad bij te staan. Ook op buitenlandse ringstations heeft hij nooit tevergeefs een beroep gedaan.

Rest hem nog een woord van dank aan al zijn helpsters en helpers, in het bijzonder aan de

heer Victor Hellwig. Zij hebben ertoe bijgedragen, dat dit stuk werk ten behoeve van de wetenschap geleverd is kunnen worden.

Vangplaatsen en vangmethoden.

Hiervoor kan in hoofdzaak verwezen worden naar het Natuurhistorisch Maandblad, jrg. 39, no. 3, 1950. In de vangmethode kwam hoegenaamd geen verandering, terwijl de vaste vangplaatsen waren gelegen in de Bosse-fronten, de Belvédère, en op de terreinen van de steenfabriek „De Zwaluw“, alwaar een permanent ringstation werd ingericht.

Vangresultaten.

De vangresultaten zijn vastgelegd in tabel I, terwijl in tabel II de geringde nestjongen werden opgenomen.

Over de gevangen soorten zou nog het volgende kunnen worden opgemerkt:

De meeste vogels van tabel I zijn gevangen op de najaarstrek.

TABEL I.

VANGSTEN VAN HET RINGSTATION „MAASTRICHT EN OMSTREKEN"

1948 t/m 1952.

Soort.	1948	1949	1950	1951	1952	Totaal
Dodaars — <i>Podiceps ruficollis</i>	—	—	1	—	—	1
Sperwer — <i>Accipiter nisus</i>	1	1	5	—	1	8
Smelleken — <i>Falco columbarius</i>	1	—	—	—	—	1
Torenvalk — <i>Falco tinnunculus</i>	1	1	—	—	—	2
Tortelduif — <i>Streptopelia turtur</i>	—	—	—	3	—	3
Boerenzwaluw — <i>Hirunda rustica</i>	—	—	1	—	4	5
Huiszwaluw — <i>Delichon urbica</i>	—	1	—	—	—	1
Oeverzwaluw — <i>Riparia riparia</i>	—	—	2	—	12	14
Grote lijster — <i>Turdus viscivorus</i>	—	1	—	—	—	1
Zanglijster — <i>Turdus ericetorum</i>	8	4	—	—	2	14
Merel — <i>Turdus merula</i>	27	37	47	7	—	118
Paapje — <i>Saxicola rubetra</i>	—	—	1	—	—	1
Roodborsttapuit — <i>Saxicola torquata</i>	—	8	2	5	7	22
Zwart roodstaartje — <i>Phoenicurus ochrurus</i>	2	9	5	10	5	31
Nachtegaal — <i>Luscinia megorhyncha</i>	—	2	—	6	—	8
Roodborstje — <i>Erithacus rubecula</i>	1	—	—	—	—	1
Heggemus — <i>Prunella modularis</i>	—	—	2	2	1	5
Grasmus — <i>Sylvia communis</i>	—	—	4	—	—	4
Tuinfluitier — <i>Sylvia borin</i>	—	—	—	2	—	2
Tjiftjaf — <i>Phylloscopus collybita</i>	—	—	5	5	1	11
Fitis — <i>Phylloscopus trochilus</i>	—	—	2	2	5	9
Fluiter — <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	—	—	1	—	—	1
Winterkoninkje — <i>Troglodytes troglodytes</i>	28	—	—	1	—	29
Grauwe vliegenvanger — <i>Muscicapa striata</i>	2	—	—	—	—	2
Kuifleeuwerik — <i>Galerida cristata</i>	2	1	—	2	5	10
Veldleeuwerik — <i>Alauda arvensis</i>	7	3	15	1	1	27
Boompieper — <i>Anthus trivialis</i>	2	12	10	13	2	39
Graspieper — <i>Anthus pratensis</i>	43	17	13	10	21	104
Gele kwikstaart — <i>Motacilla flava</i>	—	8	7	—	8	23
Grote gele kwikstaart — <i>Motacilla cinerea</i>	—	—	—	—	8	8
Witte kwikstaart — <i>Motacilla alba</i>	2	8	3	3	—	16
Grauwe klauwier — <i>Lanius collurio</i>	—	5	2	—	—	7
Koolmees — <i>Parus major</i>	—	9	—	1	4	14
Pimpelmees — <i>Parus coeruleus</i>	6	13	—	1	—	20
Zwartkopmees — <i>Parus palustris</i>	—	6	—	—	—	6
Boomklever — <i>Sitta europaea</i>	—	—	—	—	1	1
Goudhaantje — <i>Regulus regulus</i>	—	—	1	—	—	1
Ekster — <i>Pica pica</i>	—	—	1	—	—	1
Spreeuw — <i>Sturnus vulgaris</i>	1	1	5	—	—	7
Vink — <i>Fringilla coelebs</i>	79	175	203	126	98	681
Keep — <i>Fringilla montifringilla</i>	—	9	45	67	37	158
Putter — <i>Carduelis carduelis</i>	17	33	6	8	—	64
Sijtsje — <i>Carduelis spinus</i>	5	26	—	4	—	35
Kneutje — <i>Carduelis cannabina</i>	256	336	328	210	139	1269
Huismus — <i>Passer domesticus</i>	1	—	—	1	—	2
Ringmus — <i>Passer montanus</i>	96	11	17	—	—	124
Midden-Eur. Kanarie — <i>Serinus canarius germ.</i>	4	8	8	29	—	49
Groenling — <i>Chloris chloris</i>	53	83	60	72	9	277
Geelgors — <i>Emberiza citrinella</i>	13	4	—	33	7	57
Rietgors — <i>Emberiza schoeniclus</i>	1	1	2	2	—	6
Totaal	659	833	804	626	378	3300

TABEL II.

GERINGDE NESTJONGEN 1948 t/m 1952.

Soort.	1948	1949	1950	1951	1952	Totaal
Sperwer — <i>Accipiter nisus</i>	—	—	1	—	—	1
Boerenzwaluw — <i>Hirunda rustica</i>	—	—	—	—	4	4
Oeverzwaluw — <i>Riparia riparia</i>	—	—	—	—	5	5
Zanglijster — <i>Turdus ericeforum</i>	4	—	5	—	—	9
Merel — <i>Turdus merula</i>	14	—	—	44	—	58
Roodborsttapuit — <i>Saxicola torquata</i>	—	5	2	1	2	10
Zwart roodstaartje — <i>Phoenicurus ochrurus</i>	1	1	—	—	2	4
Nachtegaal — <i>Luscinia megarhyncha</i>	—	—	—	—	3	3
Grasmus — <i>Sylvia communis</i>	—	—	4	—	—	4
Tjiftjaf — <i>Phylloscopus collybita</i>	—	—	5	—	—	5
Winterkoninkje — <i>Troglodytes troglodytes</i>	14	—	—	—	—	14
Grauwe vliegenvanger — <i>Muscicapa striata</i>	1	—	—	—	—	1
Kuifleeuwerik — <i>Galerida cristata</i>	—	—	—	—	4	4
Graspieper — <i>Anthus pratensis</i>	—	—	1	—	—	1
Gele kwikstaart — <i>Motacilla flava</i>	—	4	—	—	—	4
Pimpelmees — <i>Parus coeruleus</i>	2	—	—	—	—	2
Vink — <i>Fringilla coelebs</i>	18	74	25	—	—	117
Putter — <i>Carduelis carduelis</i>	—	14	—	—	—	14
Sijsje — <i>Carduelis spinus</i>	—	5	—	—	—	5
Kneutje — <i>Carduelis cannabina</i>	1	76	11	30	7	125
Midden-Eur. Kanarie — <i>Serinus canarius germ.</i>	—	2	—	—	25	27
Groenling — <i>Chloris chloris</i>	7	14	6	—	—	27
Geelgors — <i>Emberiza citrinella</i>	—	—	1	4	8	13
Totaal	62	195	61	79	60	457

Het aantal kneutjes spant de kroon en wel met 1269 stuks in 5 jaren, gemiddeld per jaar 250.

De putters zijn de laatste jaren in aantal sterk achteruit gegaan.

Bij de nestjongen zijn de vinken, kneutjes, merels, benevens de Midden-Europese kanaries (kanariesijs), in de meerderheid. Hieruit valt af te leiden, dat deze soorten hun broedgebied niet alleen hebben behouden, doch sterk hebben uitgebreid.

Uit tabel II is tevens te zien, dat ook de putter, zij het dan in geringe mate, in de omgeving van Maastricht nog wel tot broeden overgaat.

Terugmeldingen.

De terugmeldingen zijn vermeld in tabel III. Hieruit blijkt, dat over het algemeen de meeste terugmeldingen afkomstig zijn uit België, hetgeen, zoals reeds eerder werd opgemerkt, welhaast vanzelfsprekend is, indien men beseft, dat duizenden kooivogelvangsters daar elk jaar met hun netten in het veld liggen. De meest vermeldenswaardige terugmeldingen zijn wel de hierna volgende:

Witte kwikstaart F 27279, geringd 10-10-'48, teruggevangen te Madrid op 4-11-'49 (1375 km. Z.W.).

Grauwe klauwier F 25436, geringd 7-9-'47, teruggevangen te Djneine (Syrië), (3600 km. Z.O.).

Vink F 10329, geringd 5-11-'43, teruggevangen te Hankoe (Finland) 5-4-'51, (1530 km. N.O.).

Keep F 30841, geringd 8-11-'47, teruggevangen te Nimus (Italië) op 1-11-'49.

Kneutje F 78962, geringd 20-3-'52, teruggevangen te Denia (Spanje) op 30-9-'52 (1525 km. Z.Z.W.).

TABEL III.

M ± Maastricht A = Amby.

TERUGMELDINGEN 1948 t/m 1952.

Soort	Ringnummer	Ringdatum en plaats	Gesl. leeft.	Plaats van terugmelding	Datum	Afstand (in km) en richting
Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	120460	23- 1-'49 M	♀	Lünen (D.)	26-11-'49	135 NO
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	228181	2- 3-'51 Herten	ad.	Winseldorf (D.)	8- 4-'51	390 NO
Tortelduif <i>Streptopelia turtur</i>	176276	14- 9-'51 M	♂	Negreira (Spanje)	20-10-'51	1400 WZW
Zanglijster <i>Turdus ericetorum</i>	1058091	9- 5-'50 M	nestj.	Maastricht	24- 5-'50	—
Merel <i>Turdus merula</i>	D 72622	8- 6-'49 M		Maastricht	13- 6-'49	—
	D 58055	16- 6-'48 M	nestj.	Maastricht	23- 1-'50	—
	D 72659	1- 6-'49 M	nestj.	Maastricht	1- 6-'50	—
Roodborsttapuit <i>Saxicola torquata</i>	F 78072	12- 5-'51 M	nestj.	Maastricht	17- 9-'51	—
	F 73124	6- 6-'51	nestj.	Maastricht	10-11-'51	—
		Smeermaas B				
	F 78181	9- 7-'51 M	nestj.	Maastricht	5-10-'51	—
	F 90295	15- 6-'52 M	nestj.	Maastricht	2-10-'52	—
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	F 27512	17-10-'48 M	—	Zouverac (Fr.)	15-12-'48	775 ZW
	F 78862	4-10-'50 M	—	Millen prov. Limburg (B.)	19-10-'50	12 WZW
	F 75072	21- 9-'52 M	—	Boorsen (B.)	6-11-'52	10 N
Witte kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	F 13323	29- 7-'44 M	—	Maastricht	8- 6-'48	—
	F 27279	10-10-'48 M	—	Madrid (Spanje)	4-11-'49	1375 ZW
Grauwe klauwier <i>Lanius collurio</i>	F 25436	7- 9-'47 M	—	Djneine (Syrië)	6- 5-'48	3600 ZO
Klapekster <i>Lanius excubitor</i>	6147007	6-10-'49 eiland Mellum	—	Amby	22-10-'49	350 ZO
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	F 54181	24- 3-'49 M	♀	Kanne (B.)	7-10-'49	5 Z
	14 B 9619	23-10-'49 A	♂	Tamines (B.)	9-12-'50	85 ZW
	F 54181	24- 3-'49 M	♀	Kanne (B.)	11- 9-'50	5 Z
	F 78851	1-10-'50 M	♀ ad.	Bellaire (B.)	15-10-'50	20 Z
	F 61606	2- 1-'50 A	♂ ad.	Vaux-sous-Chèvremont (B.)	6-11-'50	30 Z
	F 10329	5-11-'43 M	♂ ad.	Hankoe (Finland)	5- 4-'51	1500 NO
F 61075	22-10-'50 A	♂ ad.	Waver bij Brussel (B.)	27- 1-'51	75 W	
F 30232	11-10-'46 A	♂	Tilleul bij Etrétat Seine-Inf. (Fr.)	8-11-'52	410 WZW	
Keep <i>Fringilla monti- fringilla</i>	F 30967	19-10-'47 A	♀	Jupille (B.)	2-11-'47	20 Z
	F 30841	8-11-'47 A	♀	Nimus (Italie)	1-11-'49	?
	F 30843	8-11-'47 A	nestj.	Montereau (Fr.)	3- 3-'52	340 ZW
	5 A 474	18-10-'52 M	♂	Tongeren (B.)	5-11-'52	17 WZW
Putter <i>Carduelis carduelis</i>	F 53004	9-10-'48 A	♀	Heppignies prov. Hene- gouwen (B.)	23-10-'48	100 WZW
	F 53067	10-10-'48 A	♂	St. Hadelin-Olne (B.)	14-11-'48	27 Z
	F 27978	25- 9-'49 M	♀	Tongeren (B.)	1-10-'49	17 WZW
	19 A 6633	16-10-'49 M	♀	Ordinge bij St. Truiden (B.)	3-11-'50	30 W
	19 B 6582	8-11-'49 M	♀	Maastricht	11- 3-'52	—

TABEL III.

TERUGMELDINGEN

Soort	Ringnummer	Ringdatum en plaats	Gesl. leeft.	Plaats van terugmelding	Datum	Afstand (in km) en richting	
Sijsje <i>Carduelis spinus</i>	F 27126	5-10-'47 M	—	Ekel prov. Limburg (B.)	12-10-'49	40 NW	
	F 61266	5-10-'49 M	♂	Aux Cahottes (B.)	9-10-'49	40 ZZW	
	8770944	26-10-'52	♀	Neerharen (B.)	1-11-'52	40 WNW	
Kneutje <i>Carduelis cannabina</i>	F 25455	15- 9-'47 M	nestj.	Lanaeken (B.)	5-10-'48	—	
	F 52213	21- 7-'48 M	nestj.	Maastricht	19- 9-'48	—	
	F 27240	26- 9-'48 M	♂	Engis (B.)	20-10-'48	40 ZZW	
	F 27254	26- 9-'48 M	♀	Embourg (B.)	10-10-'48	38 ZZW	
	F 53080	8-10-'48 A	—	Huy (B.)	10-10-'48	45 ZW	
	F 27302	17-10-'48 M	♂	Stembert (B.)	10-11-'48	30 ZZO	
	F 30559	24-10-'48 M	♀	Elise (Fr.)	29-12-'48	210 ZZW	
	F 27591	23- 1-'49 M	♂	Ans (B.)	5- 9-'49	30 ZZW	
	F 52483	7- 8-'49 M	♀	Maastricht	14- 8-'49	—	
	F 61112	25- 9-'49 A	♂	Montbron (Fr.)	27-10-'49	700 ZW	
	F 30464	29-10-'46 A	♂ ad.	Borgworm prov. Luik (B.)	27-10-'50	45 ZW	
	F 78886	6-10-'50 M	—	Maastricht	12-10-'50	—	
	19 A 7004	15- 7-'50 M	♂	St Martin (Fr.)	27-12-'50	650 ZW	
	9316668	27- 5-'51	♂ ad.	Maastricht	28- 5-'51	—	
		Helgoland					
	F 82474	14-10-'51 A	♀	Hermalle (B.)	14-10-'51	40 ZW	
	F 61049	22-10-'50 A	—	Chattellerault (Fr.)	19- 1-'52	600 ZW	
	F 82438	7-10-'51 A	—	Dorsten (D.)	24- 4-'52	125 NO	
	F 78962	20- 3-'52 M	—	Denia (Spanje)	30- 9-'52	1525 ZW	
	H 7339	25-10-'52 A	—	Venlo	9-12-'52	75 NNO	
Midden-Eur. Kanarie <i>Serinus canarius</i> germ.	1 A 8281	10-10-'50	—	Maastricht	13- 9-'51	—	
Groenling <i>Chloris chloris</i>	14 B 8012	5- 9-'45 M	—	Fauillet (Fr.)	17- 3-'48	800 ZZW	
	F 27368	30- 1-'49 M	♂ ad.	Vehrte bij Osnabruck (D.)	20- 8-'50	230 NO	
	F 54119	17- 9-'49 M	♀ juv.	Maastricht	7- 6-'50	—	
	F 54126	25- 9-'49 A	—	Artigny (Fr.)	7- 1-'50	530 ZW	
	F 27910	11-11-'49 M	♂	Echt	9- 5-'50	30 N	
	F 78841	24- 9-'50 M	—	Millen (B.)	1-10-'50	12 WZW	
	F 78948	23- 9-'51 M	♂ ad.	Villers-le-Bouillet (B.)	17-10-'51	40 ZW	
	F 82337	3-11-'51 M	♂	Charneux prov. Luik (B.)	4-11-'51	25 Z	
	F 78576	5-10-'51 M	♂	Maastricht	1- 4-'52	—	
	F 75188	11-10-'52 A	♀	Visé (B.)	26-10-'52	15 Z	

De cliché's, in dit verslag afgedrukt, zijn welwillend ter beschikking gesteld door de Redactie van „De Zwerver”.

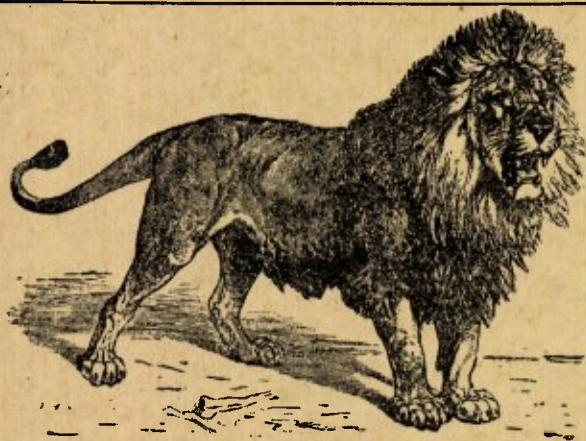
Stichting
HET
LIMBURGSCHE
LANDSCHAP

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen Steunt daarom de Stichting „Het Limburgsche Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het Secretariaat:

OBSERVANTENWEG 76 – TELEFOON 6121
MAASTRICHT

BRAND'S BIEREN

DE BESTE

Ministeriëel erkend
Zoölogisch
Preparateurs-bedrijf
en Vellenbereiderij

JAC. BOUTEN (v.h. Leo Bouten)
TELEF. 2303 VENLO GIRO 397465

VOOR MAASTRICHT
UW HOTEL

* BEAUMONT *

STATIONSTRAAT
TELEFOON K 4400-3385

GOFFIN-DRUK

KWALITEITS-WERK

WIJ DRUKKEN OOK DIT BLAD

C.V. DRUKKERIJ ^{V/H} CL. GOFFIN
NIEUWSTRAAT 9 - TEL. 2121 - MAASTRICHT

MAASTRICHT

DE HISTORISCHE STAD, RIJK AAN
MONUMENTEN, UITGANGSPUNT VOOR
TOERISTISCHE WANDELINGEN IN
HET LIMBURGSE HEUVELLAND EN
NAAR DE BEFAAMDE GROTTEN VAN
DE ST. PIETERSBERG.

VERWACHT U!

INLICHTINGEN:

INFORMATIEBUREAU V.V.V.
MAASTRICHTSE BRUGSTRAAT 7
TELEFOON K 4400. No. 2814.

Ontspanningsoord Fort St. Pietersberg
MAASTRICHT - TELEFOON 2837

OP DE NOORDPUNT VAN DE ST. PIETERSBERG
IN DE ONMIDDELLIJKE NABIJHEID VAN
MAASTRICHT GELEGEN.

RIANTE VERGEZICHTEN OVER DE STAD,
DE MAAS EN DE JEKERVALLEI.

EXPL. F.A. RUTTEN